

Adam Staniszewski, *Po dwóch stronach Bałtyku. Polityczno-gospodarcze stosunki polsko-szwedzkie w latach 1918–1932*, Toruń 2013, ss. 526

<http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2014.068>

W ostatnich latach można zaobserwować znaczne zwiększenie liczby prac poświęconych problematyce skandynawskiej. Właściwie wszystkie kraje tego regionu znalazły się w obszarze zainteresowań polskich badaczy. Niedawno ukazały się chociażby syntetyczne opracowania poświęcone historii Danii czy Finlandii¹. Bariera językowa, która do tej pory wydawała się być skuteczną przeszkodą w poznaniu przeszłości tego regionu, traci na znaczeniu. W roku 2013 nakładem toruńskiego wydawnictwa ECE ukazała się praca Adama Staniszewskiego zatytułowana *Po dwóch stronach Bałtyku. Polityczno-gospodarcze stosunki polsko-szwedzkie w latach 1918–1932*. Autor niniejszej publikacji jest absolwentem Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, a obszarem jego zainteresowań badawczych są relacje polsko-szwedzkie w okresie międzywojennym.

Adam Staniszewski postawił sobie za cel ukazanie rozwoju polsko-szwedzkich kontaktów politycznych i gospodarczych w latach 1918–1932. Praca miała również odpowiedzieć na pytanie, jakie stanowisko zajmowała Szwecja wobec nowo powstałego państwa polskiego, w jakich dziedzinach doszło do wzajemnej współpracy i jakie czynniki ją warunkowały. Jak podkreśla autor, książka wypełnia istniejącą lukę w kwestii badań nad polsko-szwedzkimi kontaktami politycznymi oraz rozszerza stan wiedzy w zakresie wzajemnych stosunków gospodarczych. Wybór cezury początkowej pracy nie wymaga wyjaśnienia, jest nią rok 1918, choć omawiając kwestię działalności reprezentantów polskich ugrupowań niepodległościowych na obszarze Szwecji, autor musiał się cofnąć do początku I wojny światowej. Większych wyjaśnień wymaga wybór 1932 roku jako cezury końcowej. W tym roku stanowisko ministra spraw zagranicznych objął Józef Beck.

¹ G. Szelągowska, *Dania*, Warszawa 2010; B. Szordykowska, *Historia Finlandii*, Warszawa 2011.

Ta nominacja wiązała się ze zmianą koncepcji polskich wobec państw skandynawskich, a co za tym idzie – podkreśleniem szczególnej roli tego regionu dla polityki Polski. Można postawić autorowi zarzut zbyt wąskich ram czasowych, jednak z drugiej strony mnogość materiałów źródłowych oraz nagromadzenie faktów dotyczących wzajemnych relacji, szczególnie w latach trzydziestych, usprawiedliwia ograniczenie przez autora zakresu chronologicznego pracy do 1932 roku.

Problematyka książki znalazła już pewne odbicie w dorobku polskiej historiografii. Ogólny rys najważniejszych zagadnień z dziedziny polityki można odnaleźć w pracach Jana Szymańskiego, Pawła Jaworskiego, czy też w syntetycznych opracowaniach Tadeusza Cieślaka i Władysława Czaplińskiego. Prace tych autorów opierały się przede wszystkim na polskiej bazie źródłowej, w ten sposób pominięto szereg ważnych aspektów stosunków polsko-szwedzkich. Poza tym większość prac na temat wzajemnych relacji w okresie międzywojennym dotyczyło zagadnień gospodarczych, co wynikało z dominacji tego rodzaju współpracy we wzajemnych kontaktach. Jednakże również w przypadku tych publikacji wykorzystano przede wszystkim materiały polskie. Zagadnienia podjęte w recenzowanej publikacji znajdują też pewne odbicie w historiografii szwedzkiej, choć brakuje opracowania poświęconego wyłącznie tej tematyce. Większe zainteresowanie historyków szwedzkich wzbudzały relacje Szwecji z Niemcami, Wielką Brytanią, Związkiem Radzieckim czy krajami bałtyckimi. Polska pojawia się śladowo, w kontekście szwedzkiej polityki bałtyckiej i niektórych zagadnień gospodarczych. Pomimo ogólnikowego traktowania zagadnienia kontaktów szwedzko-polskich wartość tych prac polegała na tym, że powstały wyłącznie na podstawie szwedzkich materiałów archiwalnych, tym samym stanowiły cenne uzupełnienie źródeł polskich. Tak więc w polskiej i obcej literaturze naukowej nie znajdujemy opracowania traktującego w sposób całościowy i wyczerpujący o polsko-szwedzkich stosunkach gospodarczych i politycznych, dlatego opublikowanie niniejszej pozycji wydaje się jak najbardziej potrzebne.

Praca Adama Staniszewskiego została napisana na podstawie rozległej bazy źródłowej, przede wszystkim dokumentów archiwalnych przechowywanych w archiwach szwedzkich w Sztokholmie, tj. Riksarkivet, Krigsarkivet, Centrum för Näringslivshistoria, Kungliga Utrikesdepartementet Arkiv,

Kungliga Biblioteket, Sveriges Riksbankens arkiv, jak również polskich, tj. w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, w Archiwum Państwowym w Gdańsku. Wykorzystane zbiory archiwalne stanowią solidną podstawę do analiz przeprowadzonych w monografii, pozwoliły też autorowi na polemizowanie z dotychczasowymi wynikami badań. Praca ma układ chronologiczno-problemowy i została podzielona na dwie części. Pierwsza z nich odnosi się do polsko-szwedzkich stosunków politycznych, druga natomiast do kontaktów gospodarczych. Autor rozpoczął swoje rozważania od omówienia wydarzeń z lat 1918–1919. Znalazło się więc tutaj przedstawienie działalności polskich ugrupowań niepodległościowych na terenie Szwecji, jak również kwestia internowania przez Szwedów żołnierzy polskich wchodzących w skład stacjonującego na Alandach batalionu rosyjskiego. W kwestii internowania we Fristad żołnierzy polskich autor dyskutuje z aktualnymi wynikami badań. Adam Staniszewski nie zgadza się z opinią Andrzeja Uggli, że politycy szwedzcy nie zdawali sobie sprawy z narodowości żołnierzy służących w rosyjskim batalionie. Zdaniem autora szwedzcy politycy, podejmując decyzje w kwestii polskich wojskowych, byli całkowicie świadomi ich pochodzenia. Autor omawia również zupełnie nieobecny w polskiej historiografii wątek wysłania do Wilna szwedzkiego oddziału operacyjnego, w ramach korpusu międzynarodowego zabezpieczającego wykonanie plebiscytu na tym terenie. Autor opisał przygotowania Szwedów i motywy, jakimi się kierowali, zgadzając się na propozycję Ligi Narodów. Fakt udziału szwedzkiego oddziału miał potwierdzić aktywną działalność tego państwa na forum Ligi Narodów i chęć ubiegania się o miejsce niestałego członka Rady Ligi Narodów. Adam Staniszewski omawia też przyczyny ostatecznego wycofania się Szwedów z tego projektu. Następnie skupił uwagę na oficjalnym uznaniu przez Szwecję państwa polskiego oraz organizacji i funkcjonowaniu placówek dyplomatycznych obu państw, co jak podkreśla nie było łatwym zadaniem ze względu na skuteczną działalność w Szwecji propagandy niemieckiej. W dalszej kolejności zostały przedstawione polsko-szwedzkie relacje dyplomatyczne w latach 1920–1926. W tej części autor omówił stanowisko szwedzkich polityków wobec polskich roszczeń terytorialnych. Najwięcej miejsca poświęcono polityce bałtyckiej obu państw, która w badanym okresie dotyczyła zagadnienia neutralizacji Bałtyku, szwedzko-fińskiego sporu o Wyspy Alandzkie

oraz koncepcji utworzenia Związku Bałtyckiego. Ostatni rozdział w części dotyczącej polsko-szwedzkich kontaktów dyplomatycznych poświęcono okresowi obejmującemu lata 1926–1932. Główny temat stanowi tu analiza szwedzkiego stosunku, a przede wszystkim ministra spraw zagranicznych Östena Undena do starań Polski o miejsce w Radzie Ligi Narodów w 1926 roku. Obok tego znalazła się ocena stanowiska Polski i Szwecji dotycząca problemów bezpieczeństwa i rozbrojenia, podejmowanych podczas Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie.

Szczególnie interesujący wydaje się wątek odnoszący się do starań Polski o przyznanie jej stałego miejsca w Radzie Ligi Narodów i stosunku rządu szwedzkiego do tej kwestii. Szwecja sprzeciwiała się dodatkowemu rozszerzeniu tego organu poza kandydaturę Niemiec. Autor podjął w swojej pracy polemikę z poglądami głoszonymi przez szwedzkiego historyka Erika Lönnrotha i Jana Szymańskiego odnośnie do motywów, jakimi kierował się szwedzki minister spraw zagranicznych, podejmując taką decyzję. Zdaniem Adama Staniszewskiego to nie chęć zmniejszenia napięcia w rejonie Morza Bałtyckiego poprzez popieranie stanowiska Niemiec była motywem stojącym za decyzją Szwedów, ale dbanie o prawidłowe i skuteczne funkcjonowanie Ligi Narodów.

Druga część pracy, poświęcona zagadnieniom gospodarczym, składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy z nich ukazuje wzajemne relacje w latach 1918–1926. Omówiono w nim działalność pierwszych przedstawicieli handlowych oraz sondowanie przez stronę szwedzką możliwości przyszłej współpracy gospodarczej z Polską. W tym rozdziale przedstawiono również przebieg negocjacji i podpisanie pierwszego polsko-szwedzkiego traktatu handlowego i nawigacyjnego. Rozdział drugi dotyczy zagadnień gospodarczych w latach 1926–1932. Jego zasadniczą część stanowi problem eksportu polskiego węgla do Szwecji oraz analiza pierwszego okresu działalności Szwedzko-Polskiej Izby Handlowej w Sztokholmie. W rozdziale trzecim omówiono działalność szwedzkich firm i kapitałów na obszarze Polski. Autor skupił się przede wszystkim na takich branżach, jak: naftowa, telefoniczna, elektryczna i zapalczana. Ostatni rozdział obejmuje analizę struktury handlu zagranicznego Polski ze Szwecją z podziałem na lata 1920–1926 i 1926–1932. Zagadnienia dotyczące polsko-szwedzkich kontaktów gospodarczych zostały stosunkowo dobrze opracowane

przez historyków polskich, jednak dzięki znajomości literatury szwedzkiej w pracy Adama Staniszewskiego pojawiają się informacje nieznane w polskiej literaturze historycznej. Dotyczy to przede wszystkim faktów z działalności Towarzystwa Przemysłu Naftowego Bracia Nobel oraz Polskiego Towarzystwa Elektrycznego. Jak dowodzi autor, oba państwa nie uważały siebie za pierwszoplanowych partnerów, żadna ze stron nie podejmowała też prób zmierzających do aktywizacji kontaktów politycznych. Wzajemne relacje zostały zdominowane przez kontakty ekonomiczne. To potrzeby gospodarcze obu państw były czynnikiem katalizującym ich współpracę.

Książka ma pewne mankamenty edytorskie. Pojawiają się błędy w zapisie przypisów, jak również błędy językowe np. „szwecki” (s. 23), nie rzucają one jednak na całość pracy. Z pewnością, słusznym zabiegiem okazało się zamieszczenie pod tekstem biogramów osób, głównie Szwedów, przedstawicieli życia politycznego, gospodarczego i kulturalnego.

Praca Adama Staniszewskiego stanowi bez wątpienia istotną pozycję w badaniach polsko-szwedzkich kontaktów politycznych i gospodarczych w okresie międzywojennym. Dzięki dogłębnej analizie źródeł szwedzkich, znajomości literatury przedmiotu i poważnej liczbie periodyków autorowi udało się zrealizować swoje zamierzenia. Książka wypełnia istniejącą lukę badawczą w historiografii polskiej, pozwala zrozumieć proces kształtowania polsko-szwedzkich relacji na początku XX wieku, warunkujące je czynniki i pola współpracy.

Magda Gawinecka-Woźniak (Toruń)